

УДК 005.21.351.77(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/6-85-14>

Рогачевський О. П.

Одеський національний медичний університет

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ФОРСАЙТ У СТРАТЕГІЧНОМУ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Дослідження присвячено особливостям застосування методології форсайту як соціально спрямованої технології та методологічного інструменту у стратегічному розвитку національної галузі охорони здоров'я. Розглянуто наукове бачення форсайту, його принципи та роль у стратегічному розвитку національної галузі охорони здоров'я. Запропоновано основні напрями та концептуальні положення реалізації методології форсайту. Представлено інструментальне забезпечення методології форсайту в галузі охорони здоров'я країни, зокрема програмно-цільові інструменти, багатопараметричні інструменти, інструменти методичного забезпечення. Визначено основні риси методології форсайту у стратегічному розвитку галузі охорони здоров'я країни.

Ключові слова: охорона здоров'я, стратегічне управління, стратегія, галузь охорони здоров'я, форсайт.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси у національній галузі охорони здоров'я повинні забезпечити стратегічний розвиток медичної сфери країни, яка враховуватиме баланс інтересів споживачів медичних послуг, відповідних державних, регіональних та суспільних інституцій та закладів охорони здоров'я, що, своєю чергою, потребує активізації сучасних інструментів управлінської діяльності в медицині.

Стратегічно важливим й актуальним завданням регулювання розвитку національної галузі охорони здоров'я в умовах трансформації та векторної спрямованості макросередовища країни є дослідження, обґрунтування, створення та застосування новаторських методів інституційного розвитку в комплексі стратегічного планування та прогнозування майбутньої динаміки медичної сфери країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми стратегічного розвитку галузі охорони здоров'я розглянуто у наукових роботах В.М. Лехан, Г.О. Слабкого, М.В. Шевченко, Ю.В. Вороненко, А. Літвака, В.Ф. Москаленко, О.В. Устиної тощо. Проте технологія форсайту не розглядалася з позиції галузі охорони здоров'я. Технологія форсайту у розвитку національної економіки була розглянута в наукових роботах Ю.М. Мельника, Л.М. Ємельяненко, М.О. Кизима, С.А. Квітки, І.О. Клопова, Т.А. Кравченко, Б. Мартіна, В.В. Масленникова, В.О. Рибницевої, Л.І. Федулової.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на достатність наукових публікацій зі стратегічного розвитку галузі охорони здоров'я та форсайт-технології у розвитку національної економіки, технологія форсайту не була запропонована в межах національної галузі охорони здоров'я, що потребує детального аналізу.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є формування теоретико-методичних засад застосування форсайт-технології у стратегічному розвитку національної галузі охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу. У міжнародному середовищі сучасним і найбільш ефективним методом визначення стратегії розвитку та виокремлення інноваційно-технологічних пріоритетів, які здатні забезпечити достатньо високий позитивний вплив на національну галузь охорони здоров'я та суспільство у майбутніх періодах, є методологічно-концептуальна платформа форсайту, яка сфокусована на передбаченні розвитку відповідного об'єкта.

Форсайт (від англ. *Foresight* – погляд у майбутнє, передбачення) – це сучасна концептуально-методологічна підтримка процесу прогнозування, яка дає змогу враховувати довгострокові культурні, політичні, економічні та соціальні наслідки впровадження технологій у відповідній сфері [1].

Форсайт – це сценарне прогнозування соціально-економічного розвитку або можливі варіанти розвитку національної економіки, галузей, суспільства в десяти-, двадцятирічній перспективі (UNIDO – United Nations Industrial Development Organization – Організація Об'єднаних Націй із промислового розвитку) [3].

Уявлення про довгострокові прогнози щодо стратегічного розвитку національної галузі охорони здоров'я на майбутнє самі по собі представляють інтелектуальну зацікавленість, тому що між прийняттям управлінського рішення та досягненням запланованих змін існує певна часова дистанція. Наприклад, під час планування розвитку медичної інфраструктури у відповідному територіальному середовищі важливо мати на увазі довгострокові розрахунки споживання медичних послуг у ньому. Те ж саме повною мірою стосується й соціально-економічної інфраструктури галузі охорони здоров'я країни, наприклад медичні заклади вищої освіти, які навчатимуть прийдешнє покоління фахівців у медичній сфері, повинні враховувати інноваційні аспекти розвитку національного та міжнародного простору.

Професор Бен Мартін визначає форсайт процесом, який пов'язаний із постійною спробою заглянути у віддалене майбутнє науки, технології, техніки, економіки та суспільства з метою визначення сфер стратегічних досліджень і технологій, що, ймовірно, можуть дати найбільші соціально-економічні вигоди [5].

У наукових працях щодо форсайту відсутнє однозначне його трактування як концептуально-методологічного інструменту дослідження стратегічного розвитку соціально-економічних систем у відповідному просторі.

Таким чином, концепція форсайт-методології передбачає розкриття всіх зв'язків та закономірностей відповідної системи у їх формуванні й прогнозуванні стратегічного розвитку з урахуванням сучасних обставин, які склалися, нових викликів, певних ризиків і непередбачуваних подій. Філософія форсайту сфокусована на передбаченні результатів з уникненням негативних ризиків, що дасть змогу досягти запланованих результатів.

Основні принципи методології форсайту:

- обов'язкове залучення до процесу розроблення форсайт-програм різних стейкхолдерів;
- стратегічна орієнтація на майбутнє або на перспективу;
- взаємозв'язок стратегічного розвитку в майбутньому з формуванням інституційної політики щодо стратегічних пріоритетів.

Здоров'я нації є одним з основних індикаторів розвиненості країни, її суспільно-політичного, інтелектуального, системно-технологічного, соціально-економічного, ментального та психологічного балансу. Здоров'я нації як складне мультикомпонентне соціально-економічне явище візуалізується через історично сформовану систему еволюції та особливостей розвитку в національному просторі, тому дослідження стратегічного розвитку галузі охорони здоров'я з позицій методології форсайту є актуальним завданням сучасності.

Форсайт – це соціально спрямована технологія, яка була створена у західних країнах понад сорок років тому й активно застосовується у сфері підприємницької діяльності та стратегічного управління. Методологія форсайту надає можливість стейкхолдерам спільно створити прогноз розвитку суб'єкта національної (міжнародної) економіки та на основі отриманих результатів визначити дії, які забезпечать досягнення бажаної мети у майбутньому. Форсайт – це перманентний процес побудови бачення майбутнього, який забезпечує підвищення якості прийнятих стратегічних рішень у даний час та дає змогу прискорити спільні дії. Ідеологія форсайту базується на конвергенції тенденцій інноваційного складника галузі стратегічного управління та прогнозування.

На нашу думку, форсайт-технологія у галузі охорони здоров'я – це обґрунтована спроба зазирнути у довгострокове майбутнє медичної науки, медичних технологій, галузевої економіки та суспільства з метою виявлення та виокремлення сегментів стратегічного дослідження та появи нових інноваційних технологій, які забезпечать надання якісних медичних послуг у національному суспільстві.

Деякі науковці вважають, що методологія форсайту є сучасним напрямом стратегічного планування, а інші вважають, що вона має певні спільні риси зі стратегічним прогнозуванням. На нашу думку, методологія форсайту синтезує стратегічні аспекти планування, прогнозування, проектування та інші методи управління.

Відзначимо, що методологія форсайту дає змогу сконструювати майбутнє, а не сформулювати відповідний прогноз розвитку (стану) об'єкта. Методологія форсайту застосовується з метою цілеспрямованого впливу на майбутнє об'єкта, його активного формування, а не пасивного прогнозування й очікування майбутнього стану. Тому методологічним принципом форсайту є установка, що уяви про майбутнє об'єкта керують цілеспрямованими діями сьогодення.

Таким чином, методологія форсайту – це інструмент, який визначає обґрунтовані орієнтири стратегічного розвитку відповідного об'єкта національної соціально-економічної системи. А дослідження сучасних умов функціонування галузі охорони здоров'я у країні, постійні хаотичні трансформаційні процеси у внутрішньогалузевому середовищі виявили значну невизначеність у її стратегічному майбутньому, вплив глобальних чинників, наприклад COVID-19, зовнішні агресивні виклики та загрози, що продукує використання методології

форсайту для забезпечення розвитку національної медичної сфери, яка забезпечить надання якісних медичних послуг, лікувального, діагностичного та профілактичного характеру.

Форсайт у медичній галузі – це методологічний інструмент для залучення стейкхолдерів у процес розроблення та запровадження стратегічної структурованої модернізації у галузі охорони здоров'я через транспарентний діалог. Основні припущення методології форсайту для галузі охорони здоров'я візуалізовано на рис. 1.

Відзначимо, що форсайт є засобом, який забезпечить активізацію комунікаційного діалогу в галузі охорони здоров'я країни між усіма стейкхолдерами, які зацікавлені в її розвитку, відповідно до потреб національного суспільства. Також необхідно враховувати, що методологія форсайту забезпечує демократизацію процесу в структурі стратегічного управління.

Концептуальні аспекти форсайту для галузі охорони здоров'я:

- пошуки довготривалих трендів і координування на їх основі прийняття стратегічних рішень щодо розвитку галузі охорони здоров'я країни;
- стратегічний процес, який зацікавлює всіх стейкхолдерів та забезпечує відкриту дискусію між ними;
- забезпечує визначення можливого майбутнього в галузі охорони здоров'я країни;
- забезпечує створення бажаного образу майбутнього галузі охорони здоров'я країни та виокремлює стратегії його досягнення;
- результати форсайту забезпечують та поліпшують стратегію розвитку галузі охорони здоров'я країни.

Методологія форсайту має обґрунтований, цілеспрямований, систематичний, адаптивний процес побудови ієрархічного бачення майбутнього галузі охорони здоров'я країни та забезпечує підвищення якості прийнятих стратегічних управлінських рішень. Відповідно, можна виокремити такі основні напрями методології форсайту: глобальний; міжнародний; національний; регіональний; міжрегіональний; галузевий; міжгалузевий; корпоративний; суб'єктний; стратегічний.

Методологія форсайту орієнтована на пошук найбільш пріоритетних альтернативних напрямів розвитку галузі охорони здоров'я країни.

Дослідник Л. Гохберг відзначив, що форсайт – це система методів експертної оцінки довгострокових перспектив інноваційного розвитку, виявлення технологічних проривів, які здатні найбільш позитивно впливати на економіку і суспільство відповідного середовища [6].

Відзначимо, що методологія форсайту повинна враховувати соціально-медичну ефективність, яка відображає кількісні й якісні характеристики досягнення визначених завдань у сегменті моніторингу, діагностики, лікування та профілактики захворювань з урахуванням критеріїв якості, оптимальності та результативності.

В умовах сьогодення застаріла технологія прогнозування розвитку галузі охорони здоров'я країни та її сегментних елементів повинна бути обґрунтовано, раціонально й адаптивно переглянута. Екстраполяція минулих тенденцій функціонування та розвитку в галузі охорони здоров'я країни не повинна домінувати в системі стратегічного планування її функціонування у майбутніх періодах. У наших реаліях стратегічне прогнозування повинно об'єднувати наявні можливості медичної сфери та заплановані резуль-

тати її діяльності. Відзначимо, що стратегічний процес повинен починатися з визначення цілей, принципів та завдань щодо розвитку галузі охорони здоров'я країни на визначену майбутню перспективу та інвентаризації наявних ресурсів, які можуть бути задіяні завдяки створенню належних умов та дій стратегічного інституційного регулювання та управління в медичній сфері.

Форсайт показує, що існує значна кількість варіантів розвитку подій у галузі охорони здоров'я країни в майбутніх періодах, і варіант, який дійсно настане, залежить передусім від дій, які вживаються відповідними інституціями в умовах сьогодення під впливом глобальних викликів, а саме пандемії COVID-19.

Стратегічним завданнями державної політики у сфері охорони здоров'я сьогодення є модернізація закладів охорони здоров'я, які забезпечать надання якісних медичних послуг та допоможуть упоратися з пандемією 2020–2021 рр.

Ефективність вирішення стратегічних завдань у галузі охорони здоров'я країни достатньо сильно залежить від виокремлення пріоритетних орієнтирів розвитку медичної сфери та методичного інструментарію, який застосовується для їх досягнення у майбутньому. Тому необхідно сформуванню систему стратегічного довгострокового прогнозування розвитку медичної науки та медичних технологій, які враховуватимуть інноваційні аспекти, що забезпечать підвищення якості медичних послуг у країні.

Застосування методології форсайту в розвитку галузі охорони здоров'я країни забезпечить:

- розвиток напрямів фундаментальної та прикладної медичної науки;
- параметричні орієнтири у створенні та функціонуванні медичних центрів або кластерів;
- методологічну підтримку соціальних проєктів у медичній сфері;
- інформаційно-аналітичну підтримку створення медичної інфраструктури;
- підготовку сучасних спеціалістів для галузі охорони здоров'я країни з орієнтацією на компетентнісний підхід наукової формації;

– діджиталізацію процесів управління в медичній сфері.

Методологія форсайту відображає процес визначення стратегічних наукових напрямів і технологічних досягнень у медичній сфері, які в майбутніх періодах зможуть здійснювати суттєвий вплив на соціально-економічний розвиток України.

Взаємна узгодженість між стейкхолдерами галузі охорони здоров'я країни, визначає:

- перспективні технології у медичній сфері на найближчі 5–10 років;
- резерви потенційних можливостей у медичній сфері країни, особливо це актуально в умовах пандемії COVID-19.

– напрями співпраці між стейкхолдерами.

Методологія форсайту дає змогу:

- сформувати необхідну для прийняття стратегічних рішень інформацію щодо стану та напрямів, що фінансуються фундаментальною та прикладною медичною наукою;

– запропонувати сучасну нову культуру та механізм взаємодії між стейкхолдерами галузі охорони здоров'я країни;

– визначити ресурсне забезпечення, яке необхідне для стратегічного розвитку галузі охорони здоров'я країни.

Причини застосування методології форсайту у галузі охорони здоров'я країни:

- глобальні виклики в медичній сфері;
- необхідність модернізації системи надання медичних послуг у національному середовищі.

Інструментальне забезпечення методології форсайту в галузі охорони здоров'я країни представлено в табл. 1.

Основні риси методології форсайту стратегічному розвитку галузі охорони здоров'я країни:

- багатоваріативність інструментальної підтримки;
- визначення оптимальних варіантів розвитку галузі охорони здоров'я країни;
- визначення ризиків, що пов'язані з медичною сферою;
- урахування соціально-економічних аспектів внутрішнього середовища країни;

Рис. 1. Основні припущення методології форсайту для галузі охорони здоров'я

Джерело: складено автором

Таблиця 1

Інструментальне забезпечення методології форсайту в галузі охорони здоров'я країни

Кваліфікаційні ознаки	Компонент	
Системне забезпечення методології форсайту	- цілі; - принципи; - завдання; - функції	
Багатопараметричні інструменти методології форсайту	- параметри; - критерії; - обмеження; - індикатори	
Інструменти методичного спрямування методології форсайту	- метод Дельфі - мозковий штурм; - суспільні панелі; - господарська візуалізація; - сценування; - експертні панелі; - феноменальне прогнозування; - еталонна оцінка; - рольові ігри; - сканування; - ігрова симуляція; - SWOT-аналіз; - метод слабких сигналів; - оцінка часових рядів;	- патентний аналіз; - екстраполяція тренда; - дослідження перехресних взаємодій; - визначення критичних технологій; - PEST-аналіз або STEP-аналіз; - мультикритеріальна оцінка; - моніторинг; - дорожнє картування; - картування стейкхолдерів; - економіко-математичні методи; - бенчмаркінг; - діагностика; - ін.
Програмно-цільові інструменти методології форсайту	- опитування; - дерево релевантності; - обґрунтування майбутнього; - зворотне сценування; - мультикритеріальна оцінка;	- мультиваріативне позиціонування; - планування; - прогнозування; - бюджетування; - моделювання; - ін.

Джерело: складено автором

– механізм оперативного попередження впливу негативних чинників та подій на стратегію розвитку галузі охорони здоров'я країни;

– міжнародні медичні організації та структури;

– необхідна значна кількість ресурсної підтримки;

– розширені комунікаційно-інформаційні зв'язки;

– системна організація процесу;

– створюються альтернативні варіанти стратегічного розвитку галузі охорони здоров'я країни;

– структуруються ймовірні соціально-економічні ефекти внутрішнього та зовнішнього спрямування у сфері надання медичних послуг;

– транспарентна дискусія щодо стратегічного розвитку медичної сфери країни з метою виокремлення майбутнього стану галузі охорони здоров'я країни;

– участь медиків-науковців, медиків-експертів, медичних фахівців та інших представників суб'єктів медичної сфери та суспільства;

– характеризується інтеграцією проблем процесу надання медичних послуг від діагностичних до профілактичних;

– точність передбачення стратегічного розвитку галузі охорони здоров'я країни не передбачена.

Висновки і пропозиції. Таким чином, застосування методології форсайту у стратегічному розвитку галузі охорони здоров'я країни забезпечить візуалізацію ймовірної тенденції розвитку медичної сфери та її складників через соціально-економічний та інноваційно-технологічний складників з орієнтацією на майбутні періоди функціонування, досягнення пріоритетної узгодженості та розуміння між стейкхолдерами. Форсайт активізує комунікаційний діалог у галузі охорони здоров'я країни між стейкхолдерами, які зацікавлені у розвитку медичної сфери. Сучасна методологія форсайту забезпечує демократизацію процесу стратегічного управління та регулювання у галузі охорони здоров'я країни.

Список використаних джерел:

1. Wells H.G. Wanted – Professors of Foresight! Aired by the BBC on 19 November, 1932. URL: https://richardslaughter.com.au/wp-content/uploads/2012/06/Wells_Wanted_Profs_of_Fsight_1932.pdf (дата звернення: 07.10.2020).
2. Квітка С.А. Форсайт в публічному управлінні: методи і перспективи реалізації в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 8. С. 56–70.
3. United Nations Industrial Development Organization. Technology Foresight Initiative. *Textbook*. URL: https://www.unido.org/foresight/registration/dokums_raw/volume1_unido_tf_manual.pdf (дата звернення: 07.10.2020).
4. Practical Guide to Regional Foresight. Published by the European Communities. *FOREN*. URL: <http://foresight.jrc.ec.europa.eu/documents/eur20128en.pdf> (дата звернення: 10.10.2020).
5. Martin B. Technology foresight in a rapidly globalizing economy. *Technology foresight for Central and Eastern Europe and the newly independent states*. 4th April 2001. Vienna, Austria. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/ac7a/60904e724e0c2e889832f7ee7c139b10db77.pdf> (дата звернення: 17.10.2020).
6. Habegger B. Strategic Foresight in Public Policy: Reviewing the Experiences of the UK, Singapore, and the Netherlands. *Futures*. 2010. Vol. 42. № 1. P. 49–58.
7. Мельник Ю.М. Теоретико-методологічні засади регулювання розвитку промисловості у національній економіці : монографія. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 365 с.
8. Мельник Ю.М. Застосування форсайт-технології у розвитку промисловості національної економіки. *Причорноморські студії*. 2019. Вип. 37/1. С. 71–77.

References:

1. Wells H.G. (1932) *Wanted – Professors of Foresight!* Available at: https://richardslaughter.com.au/wp-content/uploads/2012/06/Wells_Wanted_Profs_of_Fsight_1932.pdf (accessed 07 October 2020).

2. Kvitka S.A. (2018) Forsait v publicnomu upravlinni: metody I perspektyvy realizatsii v Ukraini [Foresight in public administration: methods and prospects for implementation in Ukraine]. *Aspekty publichnoho upravlinnya – Aspects of Public Administration*, vol. 6, no 8, pp. 56-70.
3. United Nations Industrial Development Organization. Technology Foresight Initiative. Textbook. Available at: https://www.unido.org/foresight/registration/dokums_raw/volume1_unido_tf_manual.pdf (accessed 07 October 2020).
4. *Practical Guide to Regional Foresight* (2012). Published by the European Communities. FOREN. Available at: <http://foresight.jrc.ec.europa.eu/documents/eur20128en.pdf> (accessed 07 October 2020).
5. Martin Ben (2001) Technology foresight in a rapidly globalizing economy. *Technology foresight for Central and Eastern Europe and the newly independent states*, 4th April 2001, Vienna, Austria. Available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/ac7a/60904e724e0c2e889832f7ee7c139b10db77.pdf> (accessed 07 October 2020).
6. Habegger B. (2010) Strategic Foresight in Public Policy: Reviewing the Experiences of the UK, Singapore, and the Netherlands. *Futures*, vol. 42, no. 1, pp. 49–58.
7. Melnyk Yu.M. (2019) Teoretyko-metodolohichni zasady rehulivannia rozvytku promyslovosti u natsionalni ekonomitsi: monohrafiia [Theoretical and methodological principles of regulating the development of industry in the national economy: a monograph]. Kherson: OLDI-PLIuS. (in Ukrainian)
8. Melnyk Yu.M. (2019) Zastosuvannia forsait-tekhnohii u rozvytku promyslovosti natsionalnoi ekonomiky [Application of foresight technology in the development of industry of the national economy]. *Prychornomorski studii– Black Sea Economic Studies*, vol. 37/1, pp. 71–77.

Рогачевский А. П.

Одесский национальный медицинский университет

ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДОЛОГИИ ФОРСАЙТ В СТРАТЕГИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ОТРАСЛИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

Резюме

Статья посвящена особенностям применения методологии форсайта как социально направленной технологии и методологического инструмента стратегического развития национальной отрасли здравоохранения. Рассмотрены научное видение форсайта, его принципы и роль в стратегическом развитии национальной отрасли здравоохранения. Предложены основные направления и концептуальные положения методологии форсайта. Предложена методология форсайт-технологии и рассмотрена философия форсайта. Представлено инструментальное обеспечение методологии форсайта в области здравоохранения страны, в частности программно-целевые инструменты, многопараметрические инструменты, инструменты методического направления. Определены основные черты методологии форсайт в стратегическом развитии отрасли здравоохранения страны, ее принципы и цели.

Ключевые слова: здравоохранение, стратегическое управление, стратегия, здравоохранение, форсайт.

Rogachevskyi Oleksandr

Odessa National Medical University

APPLICATION OF FORESIGHT METHODOLOGY IN THE STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE NATIONAL HEALTHCARE

Summary

National healthcare sector needs to be improved. With this purpose the mechanism of strategic development is needed. One of the efficient tool is foresight technology. The purpose of this study is to analyze the application process of foresight methodology in the strategic development of the national healthcare sector, which can ensure adequate to modern challenges competitiveness for the national healthcare sector. The article is devoted to the peculiarities of the application of the foresight methodology as a socially-oriented technology and a methodological tool for the strategic development of the national health care sector. The scientific vision of foresight, its principles and its role in the strategic development of the national healthcare industry are divided. The author proposes the main directions and conceptual provisions of the foresight methodology. The methodology of foresight technology is offered and the philosophy of foresight is considered. Instrumental support of foresight methodology in the field of health care of the country is presented, in particular program-target tools, multiparameter tools, tools of methodical direction. The main features of the foresight methodology in the strategic development of the country's healthcare sector, its principles and goals are identified. The article emphasizes that the strategic development of the national healthcare sector needs the scientifically developed methodology. Thus, foresight methodology is a methodological tool for involving stakeholders in the process of developing and implementing strategic structured healthcare modernization through transparent dialogue. Foresight methodology should take into account socio-medical efficiency, which reflects the quantitative and qualitative characteristics of achieving certain objectives in the segment of monitoring, diagnosis, treatment and prevention of diseases, taking into account the criteria of quality, optimality and effectiveness.

Keywords: healthcare, strategic management, strategy, healthcare industry, foresight.